

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE UZAKTAN EĞİTİM

Asiye TOKER GÖKÇE ¹

Özet

Uzaktan Eğitim, kısaca zaman ve mekândan bağımsız, bilişim teknolojilerinden yararlanılarak gerçekleştirilen, ekonomik ve etkileşimli bir eğitim biçimidir. Modern toplumun gerektirdiği yenilenme ihtiyacı, eğitim sisteminden bir şekilde ayrılmış veya bu sisteme hiç girememiş olma, bireyleri uzaktan eğitim yolunu denemeye yöneltmiştir. Küreselleşme, ekonomi ve siyasette olduğu gibi, eğitimde de alternatifleri artırmıştır. Uzaktan eğitim de çeşitlenen alternatiflerden, belki de en cazip olanı olarak ortaya çıkmaktadır. Literatür taraması yöntemi ile yapılan bu betimsel çalışmada küreselleşme sürecinde uzaktan eğitim irdelenmektedir.

Anahtar sözcükler: Eğitim, uzaktan eğitim, küreselleşme.

Abstract

Distance learning is briefly an economic and interactive training system which utilizes information technology as main means through education. People, who need retrain or left, not took part of formal education system, demand distance learning as an alternative education today. Globalization increases alternatives on education as economy and policy. Thus, distance learning emerges as the most attractive alternative in education system today. Distance learning was discussed through globalization in this descriptive study carried out by survey method.

Keywords: Education, distance learning, globalization.

GİRİŞ

Bilişim devrimi ile hızını iyice artıran teknolojik gelişmeler, modern insanın iş hayatında kendini sürekli yenilemesini gerektirmektedir. Günümüzde üniversite eğitimi sayesinde meslek edinen ve hayatını aynı mesleki bilgi ve beceriler ile devam ettirebilen bireyler, giderek hayat boyu iş güvencesini yitirmektedirler. Çünkü bilişim devrimi hem var olan mesleklerin içeriğinde değişimler yaratmış, hem de yeni meslek alanlarının doğmasına neden olmuştur. Teknolojideki değişmelerin devamlılık göstermesi nedeniyle, insanlar artık çalışma hayatı içinde kendilerini geliştirme gereği duymuşlardır.

Üniversiteler de teknolojik gelişimle beraber, modern insanın kendini yenileme ihtiyacına cevap vermede uzaktan eğitim sistemini kullanmaya başlamışlardır. Kuşkusuz uzaktan eğitimin ortaya çıkış nedeni, sadece modern insanın mesleki gelişiminde kendini geliştirme ihtiyacı değildir. Ancak günümüzde, uzaktan eğitiminden yararlananların büyük bir kısmı, çalışan ve çalışırken kendini geliştirme ihtiyacı duyan veya bir başka meslek sahibi olmaya çalışan bireyler oluşturmaktadır.

¹ Dr.; Emek Mah. 60.Sk. 138/2, 06510 Emek – Ankara, e-mail: asitoker@gmail.com

Günümüzde uzaktan eğitime artan talep nedeniyle, bu konuda uluslararası sempozyumlar düzenlenmektedir. Uzaktan eğitim sürekli gelişen bir alan olduğu için, çeşitli platformlarda da tartışılmakta ve gelecekte de tartışılmaya devam edilecektir. Uzaktan eğitim ile ilgili yapılan tartışmalar ve yazılanlar, konuları bakımından çeşitlilik göstermektedir. Uzaktan eğitim ile ilgili teknik gelişmeler, planlanan projeler ve küreselleşme, bu konulardan en önemli olanlarıdır. Bu çalışmada, uzaktan eğitimin teknik özelliklerinden kısaca bahsedildikten sonra üniversitenin uzaktan eğitim boyutunun küreselleşmesi irdelenmeye çalışılacaktır.

Uzaktan Eğitime Genel Bakış

Uzaktan Eğitim; en kısa anlamı ile zaman ve mekândan bağımsız olarak ve bilişim teknolojileri kullanılarak yapılan ekonomik ve etkileşimli bir eğitim şeklidir <http://www.tes.com.tr>.

Uzaktan eğitimin kavramsal dayanakları; (1) yeni olanaklar yaratma, (2) iş ve eğitim arasında bütünlük sağlama, (3) eğitim sürecini demokratikleştirme, (4) yaşam boyu eğitim sağlama, (5) eğitimde bireysellik, (6) mevcut eğitim kurumlarından etkili yararlanma, (7) teknolojinin eğitimde etkili kullanımı, (8) birey, toplum ve teknoloji gereksinimlerine yönelme, (9) büyük kitlelere ulaşma, (10) bireysel ve kitlesel eğitimin bütünlüğünü sağlama, (11) eğitim isteği ile mali olanakları dengede tutma şeklinde sıralanabilir (Alkan, 1996).

Uzaktan Eğitim iki şekilde yapılmaktadır: (1) senkron (eş zamanlı) ve (2) asenkron (zamandan bağımsız/eş zamansız). Senkron sunumda, sınıf ortamında canlı bağlantı yoluyla (internet, uydu vb.), eş zamanlı olarak, kullanıcılar ve sunucu (öğrenciler ve eğitmen) etkileşimli olarak uygulama içindedirler. Bu uygulamada öğrenciler soru sorabilir, birbirleri ile tartışabilir veya test çözebilirler. Asenkron sunum ise WEB tabanlı bir eğittir. Bu sunumda, öğrenci istediği zaman istediği yerden WEB üzerindeki derslere girebilir, test alabilir ve aktivitelere katılabilir. İsteddiği dersi istediği kadar tekrar edebilir <http://www.tes.com.tr>. Eğitmen ile dersi alan grubun farklı ortamlarda bulunması, bir çok uygulamacı tarafından aslında uzaktan eğitim olarak algılanmamaktadır. Onlara göre, bu uygulamada eğitmen ile öğrenci grubu arasında, sadece fiziksel ayrılık söz konusudur. Bu ayrılığı bertaraf edecek teknolojiden yararlanılmakta, eğitim on-line olarak yapılmaktadır. Örneğin, Tennessee Üniversite Yönetim sistemindeki (the Tennessee Board of Regents System) yükseköğretim kurumları on-line sistemi kullanmaktadır (Hyatt, <http://www.westga.edu>).

Uzaktan eğitim (mektupla öğretim) 19. yy. ortalarında İngiltere, Fransa, ABD ve Almanya'da başlamış ve hızla yayılmıştır. 1840'ta İngiliz eğitmen Sir Isaac Pitman postayla stenografi öğretmiştir. Cambridge Üniversitesi'nde İskoç eğitmen James Stuart tarafından verilen kampüs dışı dersler, Mektupla Eğitim Üniversitesi'nin gelişimini ve yaygınlaşmasını sağlamıştır. 1870'lerde Illinois Wesleyan Üniversitesi bir evde öğrenim

programı başlatmış; 1883'te New York, Ithaca'da bir Mektupla Öğretim Üniversitesi kurulmuştur. 1882'de William Rainey Harper Chautauqua, New York'ta bir mektupla öğrenim programı geliştirmiş ve yeni kurulan Chicago Üniversitesi'nin ilk başkanı olarak (1891) bu yönetime devam etmiştir. 1880'lerde Thomas J. Foster'in başlattığı evde-öğrenim kursları ise 1890'da Uluslararası Mektupla Öğrenim Okulları halini almıştır. ABD'de mektupla öğrenimin yaygınlaşması 1914'de bir yasa ile geliştirilerek 1915'te, okullarının mektupla öğrenim kurslarını idare etmek üzere, Wisconsin'de Ulusal Yüksek Öğrenim Birliği (NUCEA) kurulmuştur (Hall, 2006; <http://www uluslararasiegitim.com>).

Ülkemizde uzaktan eğitimin yükseköğretimde uygulanmasının ilk girişimi 1974 yılında gerçekleşmiştir. Kalkınmanın gerektirdiği insan gücü gereksinimini karşılamak, yükseköğretim önündeki yığılmaları ortadan kaldırmak, iletişim teknolojilerinden yararlanmak, büyük kitlelere eğitim hizmeti sağlamak ve eğitimin etkililiğini artırmak gibi gerekçelerle 1974 yılında “Mektupla Yüksek Öğretim Merkezi” kurulmuştur. Çağdaş bir uzaktan eğitim sistemi geliştirmek amacı ile “Eğitim Teknolojisi Strateji ve Yöntem Komitesi” oluşturulmuş ve bu kurumun çalışmalarına pilot olacak bir “Deneme Yüksek Öğretmen Okulu” kurulmuştur. Bu girişim başarılı olamamış ve 15 ay sonra, yerini Yaygın Yükseköğretim Kurumu'na (YAYKUR) bırakmıştır. Ancak ikinci girişim de başarılı olamamıştır (Alkan, 1996).

Yükseköğretimde uzaktan eğitim sisteminin geliştirilmesine yönelik bir başka girişim 1978 yılında olmuştur. MEB tarafından her türlü hak ve yetkileri ile bir “Açık Üniversite” kurulması önerilmiş; ancak bu yasa tasarısı hayata geçirilememiştir. Daha sonra, 1981 yılında yürürlüğe giren 2547 sayılı yasa ile Anadolu Üniversitesi bünyesinde bir “Açıköğretim Fakültesi”nin yer alması sağlanmıştır (Alkan, 1996). YÖK de 14 Aralık 1999'da hazırladığı “Üniversitelerarası İletişim ve Bilgi Teknolojilerine Dayalı Uzaktan Eğitim Yönetmeliği” ile uzaktan eğitim konusunda önemli bir adım atmıştır.

Türkiye’de internet üzerinden uzaktan eğitim uygulamaları, ODTÜ Enformatik Enstitüsünün öncülüğünde, 1996 yılında başlamıştır (<http://www.tes.com.tr>). ODTÜ, “Web Tabanlı Asenkron Eğitim”i ülkemizde uzaktan eğitim amacıyla kullanan ilk üniversitedir. ODTÜ’nün bu konudaki çalışmaları (1) WEB üzerinden iki sürekli sertifika programı, (2) bir yüksek lisans programı, (3) diğer üniversitelere verilen dersler, (4) yerleşke içinde verilen dersler ve (5) Enformatik Enstitüsü’nde geliştirilmiş olan Net-Class yazılımıdır. Bu yazılım hem yukarıda sözü edilen programların bir kısmında hem de yerleşkedeki klasik sınıf sistemi derslerinde kullanılmaktadır (Yalabık, 2001).

Son yirmi yılda teknolojiye olduğu gibi bilginin paylaşımında da hızlı ve büyük gelişmeler olmuştur. Bu gelişmeler üniversiteler arasında rekabeti zorunlu kılmıştır. Günümüzde üniversitelerden sadece kendi öğrencilerine değil, geniş topluluklara da hizmet vermesi beklenmektedir. Çünkü değişen bilgi gibi bu bilgiye ulaşmak isteyenler de örgün eğitim öğrencisinden

farklılaşmıştır. Artık her yaşta ve nitelikte öğrenci, farklı mekânlarda bulunan uzmanlara ve ders konularına ulaşmak istemektedir. Bunu gerçekleştirecek en geçerli yol, bilgisayar ağlarına dayalı bir eğitim sistemi geliştirmektir. Üniversiteler bu gerçeği görerek, örgün eğitimin yanı sıra, uzaktan eğitim programları ile de hizmet verme yoluna gitmişlerdir.

Günümüzde uzaktan eğitim sistemi ile hizmet veren üniversitelerden bazıları şöyledir; University of Illinois, University of California, Pennsylvania State University, Stanford University. Utah Üniversitesi, 20 yıldan fazla süredir, özel öğretim öğretmeni yetiştirmede uzaktan eğitimden yararlanmaktadır. Bu üniversite, 2005 yılında da ciddi engelleri olan öğrenciler için özel olarak hazırlanan, özel uzaktan öğretmen eğitim programı açmıştır (Jameson ve McDonnell, 2007). Ülkemizde de Anadolu Üniversitesi, 20 yılı aşkın süredir, uzaktan eğitim programı ile öğrenci yetiştirmektedir. Bunun dışında çeşitli üniversiteler de çeşitli alanlarda uzaktan eğitim programları ile hizmet vermektedir.

Uzaktan eğitimin tipik özellikleri aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (<http://inet-tr.org.tr>);

- 1- **Kişiselleştirme.** Geleneksel eğitim bireyselliğe değil grubun genel seviyesine göre düzenlenmektedir. Oysa ideal olan, her öğrencinin kişisel özellikleri dikkate alınarak hazırlanmış ders içerikli eğitim sistemidir. İşte uzaktan eğitim bu anlayışı gerçekleştirmede etkilidir.
- 2- **Özelleştirme.** Uzaktan eğitim sistemi, öğrenciyi sınıf ortamından alarak bireysel olarak eğitilebileceği bir konuma taşır. Bu sistemde, kurumsal öğrenmenin yerini bireylere göre özelleştirilmiş öğrenme alır.
- 3- **Endüstrileşme.** Büyük bir kitlenin herhangi bir ürüne karşı artan ihtiyacını karşılayabilmek için ilgili endüstrilerin kurulması gibi, artan eğitim talebine hızlı ve etkin bir şekilde cevap verebilmek için uzaktan eğitim kurumlarının açılması kaçınılmaz hale gelmiştir.
- 4- **Geleneksel eğitime uygun olmayan öğrencilere hizmet verme.** Uzaktan eğitim, ilgili eğitim kurumundaki ders saatlerine yer/zaman açısından katılma imkânı olmayanlar (tam zamanlı olarak çalışanlar-memurlar, askerler-farklı şehir/ülkede yaşayanlar) için beklenen bir seçimdir. Ayrıca bu eğitim sistemi hasta, özürlü ve suçlu insanlar için tek seçenektir.
- 5- **Hareket kabiliyeti.** Günümüzde artık iki yönlü video konferans sistemlerine ek olarak bilgisayarlar ve cep telefonları önemli düzeyde kullanılmaya başlanmıştır. Birçok kişinin bilgisayara ulaşma imkânı artmıştır. Uzaktan eğitim sistemi, kablosuz iletişim imkânı sayesinde kişilere eğitim sırasında hareket özgürlüğü de sağlamıştır.
- 6- **Hızlı geri besleme.** Günümüzde uzaktan eğitim sayesinde öğrenciler, e-posta yolu ile dünyanın herhangi bir yerinden günün herhangi bir saatinde ödevlerini gönderebilmekte ve bu çalışmalarının değerlendirme sonuçlarını hemen aynı şekilde WEB üzerinden alabilmektedirler.
- 7- **Diğer eğitim sistemlerine göre ucuz olması.** Altyapıya yönelik yatırımın çok yüksek düzeyde olması; öğrenci başına düşen ödemenin geleneksel eğitime göre daha yüksek olması veya yapılan yatırım maliyetini

karşılıyacak sayıda öğrencinin bulunamaması durumları dışında, uzaktan eğitim, eğitim sistemleri arasında en ucuz olanıdır.

- 8- **Teknoloji ve eğitim.** Sanal sınıflar uydu veya sıkıştırılmış video kodlama ya da tam band genişliği kullanılarak birbirlerine bağlanabilmekte ve bu sayede kişiler uzak yerlerde olsalar bile yüz yüze eğitim alabilmektedirler.
- 9- **Vergi yükümlülerine eğitim.** Ulusal eğitim bütçeleri ile ilköğretim, lise ve üniversite düzeyinde bireylerin eğitim görmeleri sağlanmaktadır. Devlet bu bütçeyi çalışanlardan topladığı vergiler ile oluşturmaktadır. Günümüzde profesyonel iş hayatı sürekli yenilenmeyi yani hayat boyu eğitimi gerektirdiğinden, uzaktan eğitim bu kişilerin işlerini devam ettirebilmeleri için vazgeçilmez olmaktadır. Bu sayede ulusal eğitim bütçesi için daima kaynak bulmak mümkün olacaktır.

Küreselleşme ve Uzaktan Eğitim

Uzaktan eğitim, sürekli gelişim gösterirken tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Çeşitli yazarlar ve eğitimciler uzaktan eğitim sistemini eğitim programları, eğitim psikolojisi ve eğitim sosyolojisi bakımından irdelemişlerdir. Bazı yazarlar uzaktan eğitimin bireye getirdiği olumlu ve olumsuz sonuçlarından bahsederken, bir kısmı bu sistemi toplumsal açıdan incelemişlerdir. Aslında uzaktan eğitim sisteminin hem bireysel hem de toplumsal sonuçları birbiri ile örtüşmektedir. Uzaktan eğitimin olası sonuçlarını toplumsal olarak irdeleyen yazarların çoğu da bunu yaparken küreselleşme ile bağlantı kurmuştur.

Uzaktan eğitimin küreselleşme ile ele alınmasının nedeni, bir anlamda küreselleşmenin uzaktan eğitimi tetiklemiş olmasıdır. Aslında küreselleşme tüm dünyayı değiştiren bir oluşum olduğu için, hayatın neredeyse her yönüne yansımaktadır. Spybey'e (Akt. Yang ve Vidovich, 2002) göre küreselleşme süreci *evrenselleşme-yerelleşme, tek biçimlileşme-farklılaşma, bütünleşme-parçalanma, merkezîyet- ademi- merkezîyet ve farklılıkların yan yana bulunması-farklılıkların birbirine eklenmesi* gibi çift kutuplu zıtlıklar dizisiyle karmaşık bir hal almaktadır. O'na göre küreselleşmenin gerçek etkisi insanların ona nasıl tepki vereceğine bağlıdır. Eğitimde de sınırları aşan öğrenci pazarı çok büyük olduğu için üniversiteler mali işlemlerini düzenlerken uluslararası öğrenci pazarının getireceği kazancı dikkate almaktadır. Günümüzde yüksek öğretime ayrılan ödenek genelde az olduğu için, üniversiteler bu sistemi kâr amaçlı düşünmek durumundadır.

Küresel düzeyde ele alındığında, yüksek öğretimde uzaktan eğitim, uluslararası eğitimin kapsamında düşünülmektedir. Uluslararası eğitim, küresel mobil programları, ticari hizmet tarzında şekillenen, bilgi ve iletişim teknolojisi ile kolaylaştırılan, bilgi ekonomisi ve yaşam boyu eğitim düşüncesi ile desteklenen arz ve talep ilişkisidir (McBurnie, 2002). Küreselleşme sonucunda, üniversiteler de uluslararası eğitimi sağlamaya yönelmektedir. Bu yönelim, uzaktan eğitimde uluslararası boyutta kalite sorununu beraberinde getirmektedir. Her ne kadar ekonomik bir sistem gibi görülse de kaliteli bir uzaktan eğitim hizmeti, üniversiteler için, önemli düzenlemeler

gerektirdiğinden, oldukça masraflıdır. Askeland ve Payne, (2007) uzaktan eğitimden ekonomik avantaj sağlayabilmek için, ticari bir eğitim ortamında, geniş dinleyici kitlesine sahip olma gereğini vurgular. Üniversitelerin böyle geniş bir kitleye ulaşabilmesi için uzaktan eğitim hizmetini uluslararası düzeyde vermesi gereği doğar.

Kaliteli bir uzaktan eğitim hizmeti için, donanım gereklerinin tam olması yeterli olmadığından, bu hizmeti verecek üniversitelerde, teknik donanım dışında birtakım düzenlemeler gerekir. Solem ve diğerleri (2006) uluslararası uzaktan eğitim hizmeti vermede üç engelin aşılması gereğini vurgular. Bu engellerden ilki, üniversiteler arası işbirliği yaparak, ortak, profesyonel programlar düzenleme gereğidir. İkincisi, uluslararası öğrencilerin alacakları derslerde karşılaşacakları sorunlara teknik ve pratik çözümler bulabilme gereğidir. Üçüncüsü de programların akreditasyonu, kalite garantisi ve sertifikalandırmasıdır. Bu üç engeli aşabilmek için, 2003'ten günümüze kadar coğrafya eğitimi konusunda kullanılan HERODOT network (<http://www.herodot.net>), Avrupa'daki üniversitelerin 100'den fazla coğrafya eğitimi bölümü öğretim görevlilerini bir araya getirmektedir. Söz konusu eğitimciler, bu ağda bir araya gelerek, uzaktan eğitimde gerekli kalite, sertifikalandırma ve akreditasyon konusunda tartışmakta ve iş birliği yapmaktadır.

ABD'de de 2006 yılında Orta Öğretim Sonrası Meslek Eğitimi Bölümü tarafından yayınlanan raporda, nitelikli uzaktan eğitimin özelliklerine yer verilmiştir. Bu özelliklerden bazıları şu şekilde sıralanır; (a) uzaktan eğitim programının misyon ifadesi, eğitimin amacını açıkça belirtmeli; (b) uzaktan eğitim programı formal eğitim veren fakültenin gözetimi altında olmalı; (c) formal eğitim veren fakülte, uzaktan eğitim dersinin içeriğinde aktif biçimde yer almalı; (d) 7/24 teknolojik destek sağlanmalı; (e) uzaktan eğitim alan öğrenciler için akademik danışmanlar bulunmalı ve (f) sürekli gelişim için uzaktan eğitim kurs ve programları sürekli değerlendirilmeli (Simonson, 2007).

Uzaktan eğitim bireylere yalnızca geniş kapsamlı bilgi sağlamakla kalmaz. Aynı zamanda yeni yetenek ve beceri kazanma şansı da verir. Uzaktan eğitim özellikle mesleki teknik eğitimde beceri geliştirmede etkili olabilir. Öğrenci, uzaktan eğitim ile özellikle mesleki alanlardaki yüksek öğretimde, son gelişmelere sahip akademisyenlerden ders alma şansına sahip olur. Uluslararası mesleki yeterlilikler, standartlar oluşturulduğunda, dünyanın herhangi bir bölgesinde bulunan bir öğrenci, mesleki teknik alanda uzaktan eğitim ile ulaşacağı eğitim sonucu gireceği sınavla uluslararası sertifika sistemine sahip olabilir. Bu şekilde sertifika sahibi olan öğrenciler, istedikleri ülkelerde rahatlıkla iş bulabilirler. Diğer yandan, özellikle sosyal bilimlerde uluslararası uzaktan eğitimden yararlanan bireyler, bilgilerini uygulamaya sıra geldiğinde, edindikleri uluslararası bilgiye göre hareket edeceklerdir. Bu da onları ulusal düzeydeki sorunlara, ulusal kültüre ve mesleki ihtiyaçlara uygun çözüm bulmada sıkıntıya sokacaktır. Lee, (Akt. McBurnie, 2002) küreselleşme sonucu belirginleşen uluslararası eğitimin kültürel sakıncalarını vurgular. O'na

göre özellikle modernleşmekte ve gelişmekte olan ülkeler, kendi kültürlerini ihmal etmektedirler. Bu ihmal sonucunda, uluslararası eğitimin katkısıyla, küresel kültür egemen olacaktır. Bugün ulusların kendi kültürlerini korumalarını engellemesinden dolayı küreselleşmeye karşı çıkmaktadır. Oysa küresel kültür ile ulusal kültür arasında kurulacak olan denge, küreselleşmenin bir tehdit olup olmadığını belirleyicisidir.

Küresel kültürün ve onun pekiştiricilerinin çok güçlü olduğu düşünüldüğünde, iki kültür arasında denge kurmanın çok da mümkün olamayacağı açıktır. Ulusal kültür ile yetişen nesil ile küresel kültürü alan yeni nesil arasında, yeni kültürel çatışmaların doğması muhtemeldir. Lee'nin son derece masum gibi görünen, küresel kültür ile ulusal kültür arasında kurulacak denge, ulus kültürün savunucularını ve küreselleşme karşıtlarını bu dayanak ile reddedenlerin gözlerini boyama çalışmasıdır. Lee gibi düşünerek iki kültür arasında denge kurduğunu sanan ulus devletler, ya yeni nesiller yetiştikçe ne kadar yarıldıklarını açıkça görebilecekler, ya da küresel kültüre o kadar alışacaklar ki kendileri bile değişimin farkına varamayacaklardır. Diğer yandan, yükseköğretimde uluslararası eğitimin, internet ile uzaktan eğitim yoluyla, örgün eğitim kadar etkili olmayacağı düşünülebilir. Kendi ulusal kültürü içinde yaşayan bireyler internet ortamında genelde bilgi düzeyinde paylaşım içindedirler. Uzaktan eğitimin küreselleşmesinde, bilgi temelinde birliktelik olacağından küresel kültürün aktarımı veya paylaşımı çok az düzeyde olacaktır. Bu bağlamda, eğitimin ulus inşa etme fonksiyonuna, uzaktan eğitim ile yükseköğretimin fazla katkı yapmayacağı ümit edilmektedir.

Avantaj mı? Dezavantaj mı?

Uzaktan eğitimin bireysel sonuçları düşünüldüğünde, gelişmiş bir araç olarak toplumun birey için ortaya koyduğu olumsuz belirleyiciliğini azalttığı görülür (Birkök, 1998). Bu yönüyle uzaktan eğitim, bireylerin meslek sahibi olabilmek için elde etmeye çalıştıkları yüksek öğretimde bir alternatif olmaktadır. Kendi ülkelerinde örgün eğitim için gereken sınav başarısını elde edemeyen bireyler, ekonomik olanakları elverdiğince, uzaktan eğitim yolu ile yurt dışındaki üniversitelerden veya yurt içindeki bazı programlardan yararlanabilmektedir. Ayrıca çalışmak zorunda olduğundan bir örgün eğitime devam edemeyecek olanlar için de uzaktan eğitim bir alternatiftir.

Uzaktan eğitim, toplumun ihtiyaçları doğrultusunda eğitim ortamlarını sağlamada öncülük eder. Bu özelliği ile uzaktan eğitim, fonksiyonelci görüşün istediği toplumu yaratmada yardımcı olur. Fonksiyonelci Görüş eğitime ilişkin iki soru sorar: "Ne çeşit bir toplum yaratmak istiyoruz?"; "İstenilen toplumu yaratmada ve devamını sağlamada eğitimin rolü nedir?" (Boyacı, <http://tojde.anadolu.edu.tr>). Günümüzde özellikle teknolojik gelişmeler, hayatımızı doğrudan etkilemektedir. Bireyler, özellikle mücadelelerle dolu iş yaşamında hayatta kalabilmek için, eğitime ihtiyaç duymaktadır. Bu bağlamda eğitim, birey, dolayısı ile toplum için etkili bir değişim aracıdır. Bugün artık

tüm dünyada, uzaktan eğitimin toplumsal değişimi yönetmedeki rolü kabul edilmektedir.

Uzaktan eğitim, ülkeler bakımından da örgün eğitime alternatif olması ve uluslararası olması bakımından önemli bir gelişme kaynağıdır. Örneğin Rusya'da, 1990'ların sonlarında uzaktan eğitime talep, örgün eğitime alternatif olmaya başlamıştır. Rusya'daki ilk uzaktan eğitim kurumunun bugün, Rusya Federasyonu'nun 350'den fazla şehrinde ve Bağımsız Cumhuriyetlerdeki 60 ilde akademik merkezi bulunmaktadır. Bugün Rusya uzaktan eğitimi, ülkedeki eğitimin modernize edilmesinin en önemli faktörü olarak görmektedir. Rusya'da uzaktan eğitim, tüm parçaları tam olan, kaliteli bir eğitim sağlamaya yarayan etkili bir teknoloji olarak görülmektedir. Çünkü uzaktan eğitim ile Rusya'daki merkez ve kırsal bölgeler arasındaki uzaklık giderilmiştir. Böylece ülkenin farklı bölgelerindeki sosyal ve ekonomik birçok sorun da çözülmüş olmaktadır (Karpenko, 2008).

Bugün dünyadaki birçok üniversite internet üzerinden uzaktan eğitim hizmeti vermektedir. Söz konusu üniversitelerin sundukları programlara kayıt olan öğrenciler, buldukları ortamdan hiç ayrılmadan eğitimlerini sürdürmektedirler. Uzaktan eğitim sayesinde, öğrenciler hizmeti veren üniversiteye hiç uğramadan, devam ettikleri programlara internet ile ulaşmakta, böylece günümüzün okul kurumunun konvansiyonel sınırlarını zorlamakta ve eğitimi uluslararası boyuttan da çıkararak sanal bir olgu haline getirmektedir (Altay, 2002). Ancak uzaktan eğitime katılanlar sanal bir grup oluştururlar ki bu grup, yüz yüze ilişkilerin yaşandığı gerçek gruptan farklıdır. Sanal bir grup ile eğitim, iletişim teknolojileri aracılığı ile gerçekleştirildiğinden, grup etkileşimi sağlanamamaktadır. Bu durum, başarı bakımından, yüz yüze iletişime göre, yetersizlik nedeni olmaktadır. Çünkü grup üyeleri, etkileşimde bulunmadıkları için, farklı davranış ve düşünce biçimleri geliştirmektedir. Ayrıca grubun özelliğine göre bilgi aktarımını yönlendirmek de zorlaşmaktadır. Çünkü bireysel tutumlar, uzaktan eğitim sırasında, eğitici tarafından anlaşılammamaktadır (Birkök, 1998). Eğitimi destekleyici forumlar veya buna benzer fikir paylaşımları, uzaktan eğitimin bu yönünü biraz olsun güçlendirecektir. Birkök (1998), uzaktan eğitimin bu sınırlılığının, eğitim sürecinde öğrenciye belli bir düşünce sisteminin dayatılmasını engelleyeceğini iddia eder. Ancak bunun tam tersi de düşünülebilir. Uzaktan eğitimde mekânsal farkın ortadan kalkması ile farklı bölgelerde oturan bireylere istenilen kültürel değerler aktarılabilir. Örneğin, Avrupa'da yaşayan Türk nüfusuna, uzaktan eğitim ile ulusal değerler aktarılabilir.

Sınırlılığı olduğu düşünülen sanal boyut, uzaktan eğitimin iki farklı ve zıt amaç ile kullanılabileceğini göstermektedir. Dünyanın çeşitli yerlerine dağılmış vatandaşlarını ulusal değerler ile donatmak isteyen bir devlet, uzaktan eğitim aracılığı ile vatandaşlarına ulaşabilir ve böylece ulus devlet olma özelliğini koruyabilir. Diğer yandan küresel kültür de uzaktan eğitim yolu ile çeşitli ulusların bireylerini etkilemektedir. Bu özelliği ile uzaktan eğitim hem

ulus kültürünün korunmasında ve sürdürülmesinde hem de küresel kültürün yayılmasında araç olabilme özelliğine sahiptir.

Diğer yandan Aktay (2002), uzaktan eğitimi, küreselleşmenin önemli bir katkısı olarak görür. Çünkü uzaktan eğitimin internet üzerinden gerçekleşmesi ile bireylere okuldan bağımsız bir öğrenme ortamı sağlar. Aktay (2002), görüşünü İvan İlllich'in okulsuz toplum hayali ile destekler. O'na göre internet aracılığı ile bireyler, okulun baskıcı sınıfsal düzenine boyun eğmeksizin daha verimli ve etkili öğrenebilirler. Böylece uzaktan eğitim sayesinde okulun baskısı ortadan kalkacaktır. Yang ve Vidovich (2002) de internetin söz konusu gücünü desteklemektedir. Yang ve Vidovich (2002), "sanal üniversite" kavramının yeni bir heyecan dalgası olduğunu kabul etmektedir. Onlara göre Peter Drucker'ın "30 yıl içinde yerleşik üniversite kampüsünün ortadan kalkacağı" düşüncesi gerçekleşecektir. Edwards (Akt: Yang ve Vidovich 2002) da küresel öğrenci potansiyelinin, artan erişim imkânının ve geleneksel üniversitenin katı yapısının internet ile uzaktan eğitimin gelişimini hızlandıracağını belirtmektedir. Ayrıca, internet sayesinde yüksek öğretimde ders ve kütüphane malzemesinin ağda bulunması, zaman ve maliyet konusunda ekonomi sağlamaktadır. Böylece internet uluslararası eğitim servisi vermede olanak sağlar. Eğitimcilerde geleneksel ortamlardan bağımsız olarak kurs-ders açma imkânı verir (McBurnie, 2002).

Diğer yandan, teknoloji hiçbir zaman etkili bir eğitimcinin yapabildiğini yapamaz. Uzaktan eğitimde tek başına teknoloji yeteli değildir; asıl önemli olan teknolojinin dersi düzenleme ve vermedeki kullanımudur (Palloff ve Pratt, Akt: Valentine, <http://www.westga.edu>). Uzaktan eğitimde görev alan birçok eğitimci, derslerini teknolojinin avantajından yararlanarak düzenlemezler. Oysa araştırmalara göre, uzaktan eğitimin etkililiği, hazırlığa, eğitimcinin öğrenci ihtiyaçlarını bilmesine ve hedef kitleyi tanımasına bağlıdır (Omorie, Akt: Valentine, <http://www.westga.edu>). Ayrıca internet ile uzaktan eğitim kültür, dil, öğrenme biçimleri, teknolojik okur-yazarlık ve ekonomik imkânlar ile ilgili engelleri de içinde barındırmaktadır (Yang ve Vidovich, 2002). İnternet üzerinden eğitim yapmak için gerekli ders notları ve ödevlerin hazırlanmasındaki zorluk, öğrencilerin bireysel sorularına cevap verecek asistanın yokluğu da olumsuzluklar arasında sayılabilir (Turoff, <http://www.westga.edu>).

ABD'de internet üzerinden eğitim alanların %75'inin, eğitimini tamamlamadan sistemden çıktığı görülmektedir. Bu durum, internet üzerinden uzaktan eğitimin, beraberinde birçok sorunu da getirdiğini gösterir. Bu problemlerden, internet teknolojisi ile insan psikolojisi arasında denge sağlama önemlidir. İnternetin basit bir teknoloji olduğu düşünülürse, karşısındaki üzerinde temel öğrenme geliştirecektir. Ancak sınıf ortamında bilgiyi işlemeyi gerektiren öğrenen-öğreten etkileşimi olmayacaktır (Karpenko, 2008). Öğreneni bilgiye ulaşmak için motive eden öğrenen-öğreten etkileşiminin uzaktan eğitimde ne kadar gerçekleştiği tartışılır.

Diğer yandan, Borstorff ve Lowe'un (2007) öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik algılarını inceledikleri araştırmada, öğretici ile iletişim kurmada kız öğrencilerin erkek öğrencilerden daha fazla sorun yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Bu çalışmaya ile 30 yaş ve üzeri öğrencilerin, daha genç öğrencilere göre, öğreticiye soru sormada ve tartışmada daha fazla sorun yaşadıkları belirlenmiştir. Diğer yandan, 30 yaş altı öğrencilerin, öğreticiden ziyade sınıftaki diğer öğrencilerle iletişime önem verdiği görülmüştür. Aynı araştırmada, uzaktan eğitim hizmetinden yararlanmada, lisans öğrencilerinin mezunlardan (master öğrencileri) daha fazla sorun yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Buna göre, uzaktan eğitimin, araştırma, yorumlama, analiz etme gibi becerilerini geliştirmiş olan lisansüstü eğitimi öğrencileri için, lisans öğrencilerinden daha uygun olduğu söylenebilir.

Ülkemizde uzaktan eğitimde denildiğinde, önce Açık Öğretim Fakültesi akla gelir. 1981 yılında hizmet vermeye başlayan Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi eğitimi uzun süre küçümsenmiştir. Bu küçümsenmenin temelinde, açık öğretim öğrencilerinin üniversite havasını yaşamamaları ve açık öğretimin sadece diploma vermeye yönelik bir amacı olduğunun düşünülmesi vardır. Bu yönden, açık öğretim mezunlarının akademik olarak bir bakıma eksik olduğu da savunulabilir. Ulusal düzeyde uzaktan eğitime bu bakış küreselleşmenin getirdiği uluslararası uzaktan eğitime de aynı bakış açısını getirebilir. Bir iş sahibi olmada, açık öğretim diplomasının bireye ulusal düzeyde getirisi nedir? Aynı şekilde, başka bir ülkedeki herhangi bir üniversiteden alınan diplomanın bireye getirisi ne olacaktır? Birey sadece internet üzerinden devam ettiği bir program ile kaliteli bir eğitim almış olabilecek midir? Bu eğitimin profesyonel meslek pazarında bireye sağlayacağı bir kazanç var mıdır? Bu konuda Aktay (2002), internet yolu ile elde edilmiş bir diplomanın kendi başına pazarda diğerleri ile aynı kulvarda değerlendirilemeyeceği görüşünü savunmaktadır.

Günümüzde küreselleşmenin dünyada sınıfsal kısıtlanmaları ortadan kaldırmasında en etkili yol olduğu savunulmaktadır. Bugün en alt ekonomik sınıftaki birey, örgün eğitimde öğrenim bursu alarak, en iyi eğitim kurumlarından yararlanabilmektedir. Aynı zamanda internet aracılığı ile birçok öğrenci dünyanın çeşitli üniversitelerinde öğrenim görmektedir (Aktay, 2002). Küreselleşme sayesinde, ekonomik alt sınıflarda bulunan bireyler, başka bir ülkede yaşama maliyetini ödemedi, bulunduğu yerden çok uzaktaki bir üniversiteden yararlanabilmektedir. Eğitimde eşitlik adına kulağa hoş gelen bu yorum, aslında temelinde eğitimde eşitsizliğini daha da derinleştirmektedir. Aktay'ın (2002) da belirttiği gibi günümüzde internet olanaklarından yararlanan bireylerin sayısı fazla değildir. İnterneti, bir eğitim aracı olacak kadar kolay elde edip kullanabilecek olan bireyler toplumun üst ve orta ekonomik düzeyinde yaşayan bireylerdir. Dünyada internet üzerinden uzaktan eğitim sağlayan üniversitelerin programlarından yararlanma maliyetinin çok pahalı olduğu düşünülecek olursa, internet, alt ekonomik düzeyde yaşayanlar için yeni bir fırsat eşitsizliği doğurmaktadır. Böylece küreselleşme, zaten zengin olan bireylere –bedelini ödemek koşulu ile- her türlü kaliteli hizmetten

kolayca yararlanma olanağı vermekten başka bir işlev taşımamaktadır. Bu durum internet üzerinden uzaktan eğitimin, eğitimi metalaştırdığının en somut örneğidir.

Bilgi ve iletişim teknolojinin gelişmesi, aslında eğitimin uluslararası ticaretinin yapılabileceği bir meta olduğunu vurgulamaktadır. Bu vurgu o kadar önemlidir ki uzaktan eğitim, GATS'ın dört bölüme ayırdığı "hizmetlerdeki ticaret" içinde, "sınırlar-arası arz" olarak belirtilmiştir (McBurnie, 2002). Ayrıca yükseköğretim için kalite güvencesi veren kurumların oluşturulmaya çalışılmasının amacının, büyük ölçüde, yukarıda sözü edilen uluslararası öğrenciye yönelik 'sanayi'nin düzenlenmesi olduğu söylenebilir (Yang ve Vidovich, 2002). Bugün uluslararası öğrencilerin pazar oluşturması, akademisyenlerin de pazara yönelik çalışmalarını güdülemiştir. Arz talep ilişkisi üzerine kurulan uzaktan eğitim yolu ile yüksek öğretim, akademisyenlerin öğrencileri etkileyecek popüler alanlarda veya konularda ders açma eğilimi göstermelerine neden olabilmektedir. Bugün internet üzerinden eğitim veren yükseköğretim kurumlarının programlarına baktığımızda, daha çok yönetim ve ekonomi ağırlıklı programların açılmakta olduğunu görmekteyiz. Bunun nedeni de özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki eğitim arzının işletme ve yönetim ağırlıklı olmasıdır.

SONUÇ

Uzaktan eğitim ile ilgili çeşitli irdellemelere bakıldığında, uzaktan eğitim programlarının olumlu bir sonuç mu doğuracağı yoksa yıkıcı bir etki mi oluşturacağı hâlâ zihinleri meşgul edecek gibi görünmektedir.

Bilgisayar ekranında gerçekleştirilen uzaktan eğitim kampüs içinde gerçekleştirilen eğitimin yerini alacak mı? Yoksa geleneksel eğitim sistemi ile birlikte mi yürütülecek? Yeni bir yüzyılda uzaktan eğitim programlarının destekleyicisi kimler olacak? Bu ve buna benzer sorular birçok ülkenin birlikte tartıştığı konular arasında yer almaya devam edecektir.

Kaynaklar

- Aktay, Y. (2002) Eğitimde küresel imkânlar küreselleşen dünyada eğitimde fırsat eşitliği ve özgürleşim fırsatları üzerine. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. 2 (1) Mayıs 2002 EDAM, İstanbul.
- Alkan, C. (1996). Uzaktan eğitimin tarihsel gelişimi. Türkiye 1. Uluslararası Uzaktan Eğitim Sempozyumu. Ankara, 12-15 Kasım.
- Askeland, G. A. & Payne, M. (2007). "Distance education and international social work education". *European Journal of Social Work*. Vol. 10, No. 2, 161-174.
- Birkök, (1998) Uzaktan eğitimin sosyolojik kavramlarla analizi. Türkiye 2. Uluslararası Uzaktan Eğitim Sempozyumu. Ankara, 4-8 Mayıs.
- Borstorff, P. C., Lowe, S.K. (2007). Student perceptions and opinions toward e-learning in the college environment. *Academy of Educational Leadership Journal*, Vol 11,(2).
- Boyacı, A. Distance education as a challenging concept in sociology. <http://tojde.anadolu.edu.tr/tojde2/adnantexk.htm>
- Çetiner, M., Gencel, Ç. ve Erten, M. Internete dayalı uzaktan eğitim ve çoklu ortam uygulamaları. <http://inet-tr.org.tr>
- Hall, O. (2006). Enhancing Management Education Using Hybrid Learning Nets: A Perspective From Working Adults. *Journal of Business and Management* - Vol. 12, (1).

<http://www.sendika.org>.

<http://www.tes.com.tr/e-learning>

<http://www uluslararasıegitim.com/uzak>.

Hyatt, S. Distance learning in the millenium: where is it going?

<http://www.westga.edu/~distance/hyatt11.html>

Jameson, J.M. ve McDonnell, J. (2007) Student with severe disabilities: The University of Utah Distance Teacher Education Program. *Rural Special Education*. 26(2).

Karpenko, M. P. (2008). The Emergence and Development of Distance Education. *Russian Education and Society*. Vol. 50, (3), 45–56.

McBurnie, 2002).Küreselleşme, GATS ve ulus-aşırı eğitim”. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. 2 (1) Mayıs 2002 EDAM, İstanbul.

Simonson, M. (2007). What the accreditation community is saying about quality in distance education. *The Quarterly Review of distance Education*. Vol 8(2), s.vii-ix

Solem, M., Chalmers, L., Dibiase, D., Donert, K. ve Hardwick, S. (2006). “Internationalizing Professional Development in Geography through Distance Education”. *Journal of Geography in Higher Education Vol. 30, No. 1, 147-160*.

Turoff, M. Alternative futures for distance learning: The force and the darkside. <http://www.westga.edu/~distance/turoff11.html>).

Valentine, D. Distance learning: Promises, problems, and possibilities. <http://www.westga.edu/%7Edistance/ojdla/fall53/valentine53.html>).

Yalabık, N. (2001). Uzaktan eğitim: ODTÜ Deneyimleri. *TBD Bilişim*. 80.

Yalabık, N., Kızıloğlu, Ü. Onay, Z. 21. Yüzyılın üniversiteleri:İnternetle eğitim <http://www.?>

Yang, R. ve Vidovich, L. (2002) Üniversiteleri küreselleşme bağlamında konumlandırmak. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*. 2 (1) Mayıs 2002 EDAM, İstanbul.

Yazıcı, A. Yüksek öğretimde yeni ufuklar: internet'e dayalı uzaktan eğitim. http://www.tbd.org.tr/sayi73_html/egitim_yazici.htm